

Spomenka Hribar

Edvard Kocbek in križarsko gibanje

Založba Obzorja, Maribor 1990

Spomenka Hribar v razpravi *Edvard Kocbek in križarsko gibanje* podrobneje analizira nekatera vprašanja, ki jih je pod skupnim tematskim naslovom *Dolomitska izjava* obravnavala že v nekaterih številkah *Nove revije*. Gre za vračanje zgodovinskega spomina v dvajseta leta tega stoletja, v čas in dogajanje, ki je bilo v obdobju preteklega totalitarnega režima namerno pozabljeno in zato tudi potisnjeno na rob znanstvenega preučevanja. Knjiga problematizira Kocbekov značilni svetovnonazorski habitus, ki ga ne izžareva samo njegovo pesništvo, ampak predvsem mišljenje. Avtorica namenja največ pozornosti Kocbekovim zgodnejšim esejem, objavljenim v revijah *Križ na gori* in *Križ*, v katerih se ukvarja večidel z načelno ideološko problematiko, pa tudi s posamičnimi takrat aktualnimi socialno-političnimi vprašanji. Ob drugih avtorjih (A. in F. Vodnik, B. Vodušek, T. Debeljak) Kocbek ni ustvaril zgolj karakteristične podobe slovenskega križarskega gibanja, pač pa je po splošnem konsenzu odigral tudi eno najpomembnejših vlog v specifični logosferi med obema vojnama. Poglavitni prispevek pričujoče razprave, ki se je avtorica loteva s strukturalno-temporalne perspektive, je v tem, da konsekventno razgalja Kocbekovo idejno osrediščenost v krščanski tradiciji in katoliški praksi ter obenem njegovo nenehno spogledovanje z marksistično teoretsko mislijo.

Kot ugotavlja Spomenka Hribar, je Kocbek svoj nauk upravičeno poimenoval »biocentrična metafizika«. V spisku z istim naslovom ga je definiral takole: »Biocentrična metafizika je nazor, ki ima v biosu, pojavu organskega življenja, središče in izhodišče za enotno in zaokroženo pojmovanje sveta.« Ob tem pa dodal: »Ta visoka vrednota nujno zmaguje nad mehanskim svetovnim nazorom.« (*Križ*, I. I. 1928, str. 106—108) Pojem *bios*, ki označuje obstoj organskega življenja, pomeni Kocbeku približno toliko kot organsko ali organsko v širšem smislu; to pa sta le drugi imeni za harmoničnost ali harmonijo, torej je za skladnost, razlaga Hribarjeva in hkrati poudarja, da je Kocbek s sintagmo »biocentrična metafizika« na eni strani izrazil svoje poznavanje in spoštovanje evropske filozofske tradicije, na drugi strani pa nakazal pot, ki naj bi jo slovenstvo prehodilo, da bi si izoblikovalo novo *condition humaine*. Kocbekove besede o mehanskem svetovnem nazoru lahko po drugi strani razumemo kot kritiko racionalističnega ali historično materialističnega naziranja, katerega temeljnih postulatov Kocbek ni mogel v celoti sprejeti, saj naj bi zagovorniki tega pogleda na svet, kot navaja Hribarjeva, s svojim prepričanjem in predvsem politično prakso ogrožali idealistična prizadevanja križarjev. Obenem pa naj bi v vsaj dozdnevno obstoječi svetovni red vnašali disharmonijo ali zlo v najširšem pomenu besede, kakor so se o tem izrazili člani »katoliške akcije«.

Avtorica v nadaljevanju svoje razprave vzame pod drobnogled tudi pojem »slovenska katharsis«. Ta sintagma ne zadeva samo idejnega osišča križarskega gibanja, ki je nedvomno naša avtohtona različica teologije osvoboditve, čeprav se v marsičem navezuje na sočasna mladinska gibanja v Evropi, ampak tudi jedro Kocbekove misli. »Slovenska katharsis« je namreč Kocbek doživljal na dva načina, meni Hribarjeva: na refleksivni ravni se mu je zastavljala kot popolnoma ontičen problem, edino upesniti jo je zmožgal v skladu z novo epohalno resnico, kot novo konstelacijo človeka in svetega. »Slovenska katharsis«, kolikor se uresničuje zunaj Kocbekove poezije, tako Spomenki Hribar pomeni sinonim za prizadevanje križarjev, da bi ponovno vzpostavili ravnotežje v do takrat dihotomno razumljenem človeku, razklatnem na dušo in telo, hkrati pa utemeljili nov odnos človeka do Boga in ne nazadnje tudi harmonično razmerje med posameznikom in občestvom (družbo). Na ta način pride do sklepa, da se takšna ideologija »prerojenega« krščanstva, kakršno so ustvarili križarji, v svojem stremljenju k »novemu človeku« približuje Nietzschejevemu poveljevanju nadčloveka in se zato umešča v območje evropskega nihilizma. Kocbek jo je v primerjavi z drugimi avtorji formuliral v najbolj radikalni podobi, in sicer tako, da je sinkretično spojil krščansko tradicijo z nastavki marksistične misli, čeprav ju je obenem kritiziral iz njune znotrajistovetnostne razlike, ko je zavračal tako ekskluzivizem kot kakršnokoli demagogijo.

Treba pa je poudariti, da križarski ideologi »novega človeka« ne postavljajo na božji prestol, kot to velja za Nietzschejevega nadčloveka, marveč mu namenjajo samo novo vlogo posrednika med Bogom in svetom. Ta človek, kakor ugotavlja tudi Spomenka Hribar, naj ne bi posebej volje do moči, pač pa naj bi (zavoljo lastne minljivosti) v razmerju do Boga ohranjal svojo majhnost. Tako postane jasno, da novi »človek«, za kakršnega so se zavzemali slovenski križarji, nikakor ne bi mogel nadomestiti mrtvega Boga. To pa je tudi razlog, da se je križarska misel v bistvenem oddaljila od nietzschejanstva, saj je iz povedanega razvidno, da so se njeni ideologi odločili ostati v območju religije oziroma krščanske metafizike. Nietzschejevih misli o mrtvem Bogu in koncu evropske metafizike tako niso mogli razumeti v njihovi konsekvntni izpeljavi; namesto tega so jih interpretirali v skladu s francosko eksistencialistično, ali natančneje, personalistično mislijo (*le personnalisme chretien*) in krščansko-antropološkimi dognanji ruskih filozofov. Izjavo o mrtvem Bogu so tako s sklicevanjem na omenjene filozofske smeri preformulirali v trditev, da je Bog le odsoten in skrit (Simone Weil). Krizno situacijo (in to ne samo tisto, v kateri se je nahajal slovenski narod) so v skladu s svojimi načeli priznali le toliko, kolikor so bili pripravljeni sprejeti spoznanje drugače mislečih, da je Bog razodetja izgubil svojo moč, vera pa svoj integrativni družbeni položaj. Sicer pa z gledovanje križarjev pri že obstoječi ter sočasno nastajajoči evropski filozofiji in ideologiji pomeni problemski sklop, ki presega horizont knjige, o kateri govorimo, in jo bo avtorica morda raziskala ob drugi priložnosti. Le kar zadeva najbolj pomenljivo oziroma ključno tezo te knjige, lahko samo ponovimo avtoričine besede o tem, da je »novi človek«, za kakršnega si prizadeva križarsko gibanje, vendarle različica evropskega subjekta: ni Subjekt z veliko začetnico, temveč subjekt z malo, kolikor kljub moderni subjektivistični težnji k novemu ostaja majhen pred Bogom.

Razprava Spomenke Hribar je torej temeljnega pomena za razumevanje »notranje blokade«, ki so jo od križarjev podedovali krščanski socialisti in ki je prišla do izraza med slovensko državljansko vojno. Obenem pa prinaša tudi vnovično utemeljitev njenega lastnega prizadevanja za spravo med Slovenci, ki smo ji bili priče šele v lanskem poletju.

Mateja Komel